

Veli-Pekka Viljanen

HE 236/2021 vp laeiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain ja finanssivalvonnasta annetun lain 3 ja 20 b §:n muuttamisesta

Eduskunnan perustuslakivaliokunta 30.3.2022

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt valtiosääntöistä arviotani erityisesti tarkastusoikeutta etäyhteyksien avulla koskevan sääntelyn suhteesta perustuslain 10 §:ssä turvattuun kotirauhan suojaan. Rajoitun lausunnossani tähän kysymykseen.

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 7 luvun 3 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, joka kuuluu seuraavasti:

Valvontaviranomaisella ja asianajajayhdistyksellä on oikeus tämän lain ja sen nojalla annettujen säännösten noudattamisen valvomiseksi suorittaa tarkastus myös etäyhteyksien avulla tietoturvalista menettelyä käyttäen taikka valvontaviranomaisen tai asianajajayhdistyksen osoittamassa muussa paikassa kuin pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyissä tiloissa. Ilmoitusvelvollisen on valvontaviranomaisen tai asianajajayhdistyksen pyynnöstä toimitettava ilmoitusvelvollisen toimintaa ja hallintoa koskevat asiakirjat ja muut tallenteet tarkastusta varten siinä laajuudessa kuin on tarpeen tämän lain tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten mukaisen valvontatehtävän hoitamiseksi. Ilmoitusvelvollisen on mahdollistettava valvontaviranomaiselle tai asianajajayhdistykselle näkymä niihin ilmoitusvelvollisen järjestelmiin, joihin tarkastuksessa on tarpeen päästä.

Esityksen perustelujen mukaan etäyhteyksien avulla toteutettavalla tarkastuksella tarkoitettaiisiin tarkastusta, jossa ilmoitusvelvollisen edustajaa, sen palveluksessa olevaa henkilöä tai muuta asianosaista voidaan kuulla henkilön fyysisesti läsnä olematta käyttäen valvontaviranomaisen tai asianajajayhdistyksen tarjoamaa tietoturvallista videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa tarkastukseen osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Lisäksi valvontaviranomaiselle ja asianajajayhdistykselle luotaisiin etäyhteyksien avulla näkymä niihin ilmoitusvelvollisen järjestelmiin, joihin tarkastuksessa on tarpeen päästä. Erikseen perusteluissa todetaan, että videoyhteyttä ei kuitenkaan tulisi käyttää fyysisen tilan kuvaamiseen (HE, s. 64-65).

Esityksen säätämisyjärjestysperustelujen mukaan ehdotettu 2 momentti ei sisältäisi kotirauhan piiriin ulottuvia toimenpiteitä, eikä tarkastuksilla siten puututtaisi yksityiselämän suojaan tai

kotirauhaan. Se ei oikeuttaisi valvontaviranomaista tai asianajajayhdistystä tarkastamaan kotirauhan piiriin kuuluvaa tilaa eikä yksityiselämän suojaan kuuluvaa materiaalia. Etäyhteyksien avulla toteutettavan tarkastuksen yhteydessä perustuslain 10 §:n kannalta olennainen seikka liittyy etävälineiden mahdollistavaan videokameran käyttöön. Etäyhteyksien avulla toteutettavassa tarkastuksessa ilmoitusvelvollisen edustajalla olisi oikeus olla läsnä video- ja puheyhteyden avulla. Videoyhteyttä ei kuitenkaan tulisi käyttää fyysisen tilan kuvaamiseen. Teknologian avulla on mahdollista rajata videokuva niin, että vain ilmoitusvelvollisen edustaja näkyy kuvassa (HE, s. 76).

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Pykälän 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä.

Tältä osin on arvioitava sitä, onko etäyhteyksin toimitettavassa tarkastuksessa kyse perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitetusta kotirauhan piiriin ulottavasta toimenpiteestä. Perustuslakivaliokunnan käytännössä kotirauhan piiriin ulottuvina toimenpiteinä on pidetty varsinaisen kotietsinnän ja kotirauhan piirissä tehtävien fyysisten tarkastusten ohella myös muita kotirauhan suojaamalla alueella tehtäviä tai sinne ulottuvia toimenpiteitä. Esimerkiksi kotirauhan piirissä olevaan henkilöön kohdistuvaa teknistä tarkkailua eli teknisin apuvälinein tapahtuvaa kuuntelua ja katselua on arvioitu perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettuna kotirauhan piiriin ulottuvana toimenpiteenä (esim. PeVL 12/1998 vp, s. 5, PeVL 5/1999 vp, s. 4, PeVL 66/2010 vp, s. 8 ja 10-11).

Etäyhteyksin tapahtuvassa tarkastuksessa on sinänsä mahdollista, että tarkastuksen kohteena oleva henkilö sijaitsee fyysisesti perustuslain 10 §:n suojaaman kotirauhan piirissä. Tämä ei nähdäkseni kuitenkaan vielä automaattisesti merkitse sitä, että etäyhteyksin tapahtuvassa tarkastuksessa olisi kyse perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitetusta kotirauhan piiriin ulottavasta toimenpiteestä. Olennaista on, että tarkastus toimitetaan siten, ettei etäyhteyksin toteutettavaa tarkastusta uloteta varsinaisesti kotirauhan suojaamiin eli pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäviin tiloihin ja siellä oleskelevien henkilöiden toimintaan. Jos videoyhteys rajoitetaan näkö- ja kuuloyhteyteen tarkastuksen kohteena olevaan henkilöön ja näkymään niihin ilmoitusvelvollisen järjestelmiin, joihin tarkastuksessa on tarpeen päästä, ei kysymyksessä vielä ole arvioni mukaan sellainen kotirauhan piiriin ulottuva toimenpide, jota perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitetaan. Katson siten, että etäyhteyksin toimitettavasta tarkastuksesta voidaan perusidealtaan säätää perustuslain 10 §:n kotirauhan suojaa koskevien säännösten estämättä

tavallisella lailla. Ehdotettuun sääntelytapaan voidaan kohdistaa kuitenkin kritiikkiä sen johdosta, että etäyhteyksin toteuttavan tarkastuksen toimittamisesta ei ole ehdotuksessa tarkempia säännöksiä, vaan keskeinen rajausta, jonka mukaan videoyhteyttä ei tule käyttää fyysisen tilan kuvaamiseen, ilmenee vain hallituksen esityksen perustelumaininnasta (HE, s. 65, 74). Tällaisessa asetelmassa olisi perusteltua täsmentää sääntelyä esimerkiksi niin, että kyseinen rajausta kirjoitettaisiin etäyhteyksin tapahtuvan tarkastuksen säädännäiseksi ehdoksi suoraan lakiin tai laissa muin tavoin säädöspohjaisesti varmistettaisiin, että etäyhteyksin tapahtuva tarkastus toimitettaisiin kotirauhan suojaan puuttumattomalla tavalla.

Jos edellä esittämästäni kannasta poiketen etäyhteyksin tapahtuvaa tarkastusta pidettäisiin perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettuna kotirauhan piiriin ulottuvana toimenpiteenä, pidän selvänä, ettei ehdotettu sääntely soveltamisalaltaan merkittävän laajana täyttäisi kyseisessä perustuslain säännöksessä asettuja perusoikeuksien turvaamisen tai rikosten selvittämisen edellytyksiä sellaisena kuin niitä on perustuslakivaliokunnan vakiintuneessa käytännössä sovellettu.